

ข้อสังเกตบางประการ เกี่ยวกับ **การเสื่อมสลาย** ของ **ศักดินาญี่ปุ่น**

กนกศักดิ์ แก้วเทพ
สมเกียรติ วันทะนะ

นับวันความสนใจในแวดวงวิชาการเกี่ยวกับขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงของสังคม (Social Transformation) และการวิเคราะห์วิธีการผลิตของสังคมในเชิงทฤษฎี (Theoretical debate on Mode of Production) จะเพิ่มมากขึ้น สังเกตได้จากหัวข้อสัมมนาและอภิปรายที่ปรากฏบ่อยครั้ง ทั้งนี้ การวิเคราะห์สังคมที่ถูกต้องจะมีผลต่อการกำหนดแนวทางของการเปลี่ยนแปลงสังคมที่จะเกิดขึ้น ทฤษฎีและแนวทางจึงมีอาจแยกออกจากกันได้ หากแต่กำหนดซึ่งกันและกัน

ถ้าดูทางด้านประเทศยุโรปตะวันตก ข้อถกเถียงในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงจากระบบศักดินามาเป็นระบบทุนนิยมดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันก็ได้รับการถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์กันมานานได้นับราว 80 ปีแล้ว ซึ่งในปี ค.ศ. 1976 สำนักพิมพ์ New Left กรุงลอนดอน ได้รวบรวมผลงานที่ได้แย้งกันอันเกิดจากหนังสือของ Maurice Dobb เรื่อง การศึกษาถึงการพัฒนาของระบบทุนนิยม (Studies in the Development of Capitalism) มารวมพิมพ์เป็นเล่มในชื่อ The Transition

from Feudalism to Capitalism มี Rodney Hilton นักประวัติศาสตร์ชั้นนำของอังกฤษเป็นผู้เขียนบทนำ และ Verso ได้เอามาพิมพ์ออกเป็นครั้งที่สองในปี ค.ศ. 1978¹

กลับมาดูสังคมเอเชียบ้าง โดยเฉพาะญี่ปุ่นกับไทย ก็มีผู้ตั้งข้อสังเกตถึงความเจริญก้าวหน้าที่แตกต่างกันอย่างมากมาในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทั้งๆ ที่สองประเทศเปิดประเทศรับ “ความทันสมัย”

1 ดูเรื่องราวที่ถกเถียง ได้แย้งกันได้ใน กนกศักดิ์ แก้วเทพ “แวดวงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ” วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง ปีที่ 1 เล่ม 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2524) หน้า 121-132 ตอนทศถาว์ถึงหนังสือ The Transition และสำหรับวิวาทะอันยิ่งใหญ่ระหว่าง Maurice M. Dobb (ผู้เขียนหนังสือ) กับ Paul M. Sweezy (ผู้วิจารณ์หนังสือ) ในเชิงทฤษฎีและเป็นภาษาไทยนั้น จะดูได้จากบทความของ ทรงชัย ณ ชะลา เรื่อง “ปัญหาการศึกษาการผลิตของไทยอันเนื่องมาจากทฤษฎี เมืองชน-กึ่งศักดินา” ซึ่งจะตีพิมพ์ในวารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง ปีที่ 1 เล่ม 1 (มกราคม-เมษายน 2524) และออกวางตลาดภายในเดือนมีนาคม

(Moder-
เคอ์กัน
ส่วน Sin
ทฤษฎี
ของทาง
นิยมสม
แปลง
กฎหมาย
ว่า “กา
ส่วนของ
1.
คอนทร
ของสัง
สำหรับค
ทำความเข้าใจ
เปรียบเทียบ
สังคม
ในประว
รากฐาน
อย่างท
มก้อเอ
แต่ในปี
ความค
(Tokug
เปลี่ยน
ค.ศ. 1
เศรษฐ
(มกรา
“เทศ
(เอก
ศาส
กับส
Toku
John
Stu
Mode
1968
โลก
คู่ได้
tribut
Insti
1979

(Modernization) จากตะวันตกในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน คือ นายพล Perry ไปญี่ปุ่นปี ค.ศ. 1853 ส่วน Sir John Bowring มาไทยปี ค.ศ. 1855 ในแง่ที่มองอาจถือว่าเป็นช่วงผ่าน (transitional period) ของทั้งสองประเทศจากระบบศักดินา เข้าสู่ระบบทุนนิยมสมัยใหม่เหมือนกัน ดังจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงสถาบันทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง กฎหมาย ฯลฯ อย่างมากมายโดยเบืองบน (บางคนเรียกว่า "การปฏิรูป") ของญี่ปุ่นลอร์ดเอาสมัยเมจิ (Meiji) ส่วนของไทยลอร์ดเอาสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นจุดเริ่มต้น

ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า การจับเอาความบางตอนหรือระยะเวลาบางช่วงในกระบวนการเคลื่อนไหวของสังคมที่ดำเนินเรื่อยมา โดยตลอด เป็นจุดเริ่มต้นสำหรับศึกษานั้น แม้ว่าจะมีข้อดีบางในแง่การง่ายต่อการทำความเข้าใจ และหาลักษณะร่วมกันสำหรับการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสังคมหนึ่งกับอีกสังคมหนึ่งก็ตาม แต่ก็จุดอ่อนเพราะไม่สามารถที่จะดูถึงความต่อเนื่องในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการวางรากฐานในการวิเคราะห์สังคมในช่วงหลังอย่างมาก ตัวอย่างที่ขอยกมาให้เห็นในที่นี้คือกรณีวิชาการส่วนใหญ่มองลอร์ดเอาสมัยเมจิเป็นยุคการเริ่มต้นของญี่ปุ่นสมัยใหม่ แต่ในปัจจุบันก็ได้เริ่มมีนักวิชาการหลายท่านได้แย้งความคิดดังกล่าวข้างต้นนี้ และถือว่า สมัย โทกุกาวา (Tokugawa Period) เป็นรากฐานสำคัญรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมา²

2. ดูพรชัย คุณสร้อยสกุล "การฟื้นฟูสมัยเมจิและนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลเมจิ" เอเซียปริทัศน์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (มกราคม-มีนาคม 2524) น. 1 สุริชัย หวันแก้ว (แปล); "เกษตรกับสังคมชนบทในญี่ปุ่นยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๑" (เอกสารโรเนียว), คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2523. น. 2 ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างโทกุกาวากับศักดินาญี่ปุ่น ดูได้จาก Joseph R. Strayer : "The Tokugawa Period and Japanese Feudalism" in John W. Hall and Marius B. Jansen (eds.), *Studies in the Institutional History of Early Modern Japan*, Princeton University Press, 1968 pp. 3-14 และสำหรับพื้นฐานสำคัญของสมัยโทกุกาวาที่ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจญี่ปุ่นในเวลาต่อมาอาจดูได้จาก Sirisena Tilakaratna : *Tokugawa contribution to Japanese Economic Development*, Institute of Developing Economies, Tokyo, 1979

แน่นอนว่าทัศนะที่แตกต่างกันดังกล่าวนี้ มีอาจแยกได้ว่าอันไหนถูกทั้งหมดหรือผิดทั้งหมด เหมือนกับการแยกขาวกับดำ ผู้เขียนจึงเชื่อว่าการมองถึงความสัมพันธ์หรือต่อเนื่องของทั้ง 2 เหตุการณ์จากทัศนะที่ต่างกันจะมีส่วนช่วยให้เราสามารถเข้าใจ และอธิบายปัญหาบางอย่างที่ค้างคาอยู่ในใจได้ เพราะว่าเรามีอาจแยกหรือตัดตอนประวัติศาสตร์ออกเป็นช่วงๆ หรือชั้นๆ ได้ และนั่นคือจุดประสงค์ของข้อเขียนสั้นๆ ชิ้นนี้

สิ่งที่ผู้เขียนจะเสนอในที่นี้คงจะไม่ใช่สิ่งใหม่ หากเพียงแต่เสนอให้มวีธีการมองการเคลื่อนไหวของสังคมอย่างเป็นระบบและทั้งหมด (Totality) ในช่วงของประวัติศาสตร์

แนวคิดเกี่ยวกับการพิจารณาการเสื่อมสลายของศักดินาญี่ปุ่น

ถ้าจะถือเอาการลงหลักปักรากของสมัยโตกุกาวาที่สร้างความเป็นเอกภาพให้แก่ศักดินาญี่ปุ่น เป็นจุดเริ่มต้นในการวิเคราะห์ของการเสื่อมสลายของศักดินาญี่ปุ่นในเวลาต่อมา เราอาจตั้งประเด็นใหญ่ในการพิจารณาได้เป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. ปัจจัยภายในญี่ปุ่นเอง

ปัจจัยภายในที่ควรนำมาพิจารณาแบ่งได้เป็น 5 ปัจจัยด้วยกันคือ

1.1 ชนชั้นปกครอง ผู้ปกครองของญี่ปุ่นในสมัยโตกุกาวา³ ประกอบด้วยกษัตริย์ โชกุน เจ้าครองแคว้น (ไดเมียว) และขุนนาง (ซามูไร)

การที่กษัตริย์เป็นเพียงหุ่นเชิดทำให้โชกุนตั้งระบบชินคิน-โกไต (ระบบตัวประกัน) ขึ้นมาเพื่อให้ไดเมียวศิโรราบต่อตน โดยแบ่งไดเมียวออกเป็น 2 กลุ่มสลับกันไป อยู่ประจำที่เมืองเอโด (เมืองหลวง)

3. ญี่ปุ่นสมัยโตกุกาวาเป็นยุคสมัยที่อำนาจของกษัตริย์อ่อนตัวลงเจ้าครองแคว้นตระกูลหนึ่ง (โตกุกาวา) ซึ่งมีอำนาจมากกว่าแคว้นอื่นๆ ได้เข้ายึดอำนาจและให้กษัตริย์ (ซึ่งเป็นหุ่นเชิด) ดังหัวหน้าตระกูลเป็นโชกุน และสมัยโตกุกาวานับเป็นเมืองสงบเรียบร้อยติดต่อกันถึง 250 ปี (ค.ศ. 1607-1853)

กลุ่มละปี ปีไหนที่ไม่ต้องไปก็ให้ครอบครัวไปอยู่แทน ผลของการปกครองดังกล่าวที่มีต่อด้านเศรษฐกิจคือการขยายตัวของเมืองต่างๆตามรายทางที่ไคเมียวและบริวารเดินทางผ่านเป็นประจำ (อาจถือได้ว่าก่อให้เกิดเมือง-Town ขึ้นอย่างมาก เพราะสมัยไคกุวามีไคเมียวถึง 265 คน) ซึ่งแน่นอนว่าย่อมทำให้การค้า (Trade) ขยายตัว มีการแลกเปลี่ยน การใช้เงินตรา เกิดระบบการผลิตแบบทุนนิยมขนาดเล็ก (petty commodity of production) ขณะเดียวกันชาวนาไรซึ่งแต่เดิมเป็นนักรบ เมื่อบ้านเมืองสงบก็แปรสภาพมาเป็นบริวารงานทั่วไปในระบบ (ทำหน้าที่ปกครอง) ลักษณะของชาวนาไรที่เบ็ดเตล็ดต่อความรู้และวิทยาการสมัยใหม่มีส่วนอย่างมากในการวางรากฐานของระบบทุนนิยมในเวลาต่อมา เพราะคนเหล่านี้เป็นผู้ที่มีสถานภาพสูงในสังคม⁴ และอาจจะไปสู่ข้อสรุปที่ทักสกรักกันบ่อยๆ คือ การเปลี่ยนผ่านของศักดินาญี่ปุ่นสู่ทุนนิยมมิได้มีความรุนแรงดังเช่นในสังคมตะวันตก โดยเฉพาะฝรั่งเศสเป็นอาทิ

1.2 ทุนนิยมพี (นายทุน) การพัฒนาของการค้ามีส่วนอย่างมากต่อการที่นายทุนพ่อค้า (Merchant Capital) จะพัฒนามาเป็นนายทุนอุตสาหกรรม อันเป็นรากฐานของทุนนิยมในยุคต่อมาได้⁵

ประเด็นที่สำคัญและเกี่ยวของกันกล่าวเพราะหากที่สนะการมองทว่าผู้นำในสังคม คือผู้นำการเปลี่ยนแปลงแล้ว เราอาจต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่าง

4 รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องราวตอนนี้อาจได้จาก S. Tilakaratna : *Tokugawa*, อ้างแล้ว หน้า 2-11 หน้า 57 และหน้า 69 ที่มาสังเกตจากตัวเลขคือ มีชาวนาไรราว 7% ของประชากรทั้งหมด (ระหว่าง ค.ศ. 1721-1846 ญี่ปุ่นมีประชากรทั้งประเทศประมาณ 26 ล้านคน นั่นคือเป็นชาวนาไรเกือบ 2 ล้านคน ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนมากในฐานะชนชั้นนำของสังคม)

5 นนคอมการสะสมทุนในขั้นต้น (Primitive Capital Accumulation) ในกรณีของไทยก็มีลักษณะคล้ายกับกรณีนี้ เพียงแต่ว่าในญี่ปุ่นนายทุนพ่อค้าเป็นคนญี่ปุ่นเอง แต่ในไทยคนกลุ่มนี้เป็นชาวจีนที่อพยพมาอยู่ในประเทศ รายละเอียดได้จากสรุปลักษณะ สดกเกรียงไกร : *ต้นกำเนิดของทุนนิยมในประเทศไทย* (พ.ศ. 2398-2453), สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ 2523. ดูบทวิจารณ์ว่าด้วยการสะสมทุนขั้นต้นกรณีของไทยได้จากบทวิจารณ์ของ ทรงยศ แวงหงษ์ ใน *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง* ปีที่ 1 เล่ม 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2524) หน้า 133-136

1.1 กับ 1.2 นั่นคือ ชนชั้นผู้ปกครองกับชนชั้นที่ถูกปกครองในการร่วมมือและประสานผลประโยชน์กันเพื่อสร้างทุนนิยมอุตสาหกรรมญี่ปุ่นในเวลาต่อมา นั่นคือสิ่งที่เรียกกันว่าทุนนิยมแห่งรัฐ (State Capitalism)⁶

1.3 การเกิดเมือง การขยายตัวของการค้าและเกษตรกรรม

จากระบบการเมืองการปกครองของญี่ปุ่นในไคเมียวแต่ละแคว้นต้องผลิตเวรกัน ไปอยู่ที่เมืองหลวง และพวกชาวนาไปปรับตัวไปเป็นผู้บริหารงานแผ่นดิน ผลกระทบต่อเศรษฐกิจที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการคือ

ก. การเดินทางผ่านไปมาและการตั้งถิ่นฐานของไคเมียวแต่ละแคว้น รายทางไปสู่เมืองหลวงก่อให้เกิดการตั้งถิ่นฐานในรูปชุมชน ซึ่งแน่นอนว่าส่งตามมามีก็คือความต้องการสินค้าสำหรับการบริโภค⁷ ในกรณีดังกล่าวเมืองจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการค้าและแลกเปลี่ยนได้เป็นอย่างดีและนำไปสู่ประเด็นต่อไปคือ

6 ผู้สนใจการวิเคราะห์ในส่วนนี้อาจดูได้จาก สุนัย กระมลเสริญ *เศรษฐกิจเมืองว่าด้วยโครงสร้างเศรษฐกิจญี่ปุ่นกับการพัฒนาของระบบทุนนิยมโลกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง*, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523, หน้า 3-8 และ Felicia Kay Trimberger : "State Power and Modes of Production : Implications of the Japanese Transition to Capitalism" *The Insurgent Sociologist*, vol. VII No. 2, 1977, pp. 85-98

7 S. Tilakaratna *เรื่องเดิม* อ้างแล้ว หน้า 12-15 ว่าระบบ ชินคิน-โคไต มีส่วนสำคัญต่อการเกิดเมืองอย่างมากมาย ดังจะเห็นได้จากในหนังสือจำนวน 60 เล่มกว่าครึ่งหนึ่งมีประชากรอยู่เกินกว่า 1 แสนคน ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 มีประชากรในเขตเมืองอยู่ระหว่าง 12%-22% ของประชากรทั้งหมด (ราว 2.4 ล้านคน - 5.2 ล้านคน) ถือได้ว่ามีลักษณะเป็นกรณียกเว้นเทียบกับประเทศอื่นๆ ในช่วงก่อนเป็นทุนนิยมอุตสาหกรรมและบางบ่ออาจกล่าวได้ว่า เอโด (Edo) ซึ่งเป็นเมืองหลวงในตอนนั้น (ปัจจุบันคือโตเกียว) เป็นเมืองที่มีประชากรมากที่สุดในโลก ราว 1-1.5 ล้านคน แน่นอนว่าความหนาแน่นของการตั้งถิ่นฐานก่อให้เกิดเมืองศูนย์กลางการค้าจึงมีขึ้น ดังตัวอย่างของ โอซาก้า ในแต่ละปีจะมีชาวต่างชาติเพื่อมาเลี้ยงดูผู้คนกว่า 1 ล้านคนในเมืองเอโด (Tokyo) เพื่อไปเลี้ยงดูผู้คนกว่า 1 ล้านคนในเมืองคันโต (Kanto) และโตโฮกุ (Tohoku) เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มาซึ่งการเจริญเติบโตของระบบบริการขนส่งทางเรือ (Shipping) ขนาคาและสินค้า รวมทั้งการกระจายสินค้าและบริการ

ข. การขยายตัวของการเกษตร การอพยพเข้า
ไปอยู่ในเขตเมืองต่างๆ ของประชาชนก่อให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงในวิถีการดำเนินชีวิต เมื่อคนเข้าไประบ
เขตเมืองมากขึ้น คนที่จะทำการผลิตด้านเกษตรก็ลดลง
ขณะที่ปริมาณความต้องการผลิตยังคงเดิม การปรับ
ปรุงระบบการผลิตทางเกษตรจำเป็นต้องมีขึ้น ที่
สำคัญก็คือยกระดับประสิทธิภาพการผลิตให้สูงขึ้น ไม่
ว่าจะเป็นการใช้วิทยาการเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ปุ๋ย
ยาปราบศัตรูพืช หรือการปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น
เช่น ระบบการชลประทาน เป็นต้น รวมทั้งระบบภาษี
ที่ดิน⁸ ที่สำคัญกว่านั้นก็คือ ผลประโยชน์ที่ภาคเกษตร
ได้ออหน่นต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นในขั้น
เริ่มต้น ทั้งในแง่แรงงานกรรมกร (ราคาถูกจากชนบท)
และผลผลิตข้าว (อาหารสำหรับกรรมกรในเมือง)⁹

1.4 ขาวนาและการปรับตัวเข้าสู่ระบบสมัยใหม่

ผลจากข้อ ข. ใน 1.3 มีส่วนอย่างมากที่ทำให้
สังคมชนบทที่ล้าหลังและที่เคยอยู่ได้ด้วยตนเองในระบบ
การผลิตเมื่อยังชีพ (Subsistence Economy) จำเป็น
ต้องปรับตัวเข้าสู่ระบบใหม่ คือการผลิตเพื่อการแลก
เปลี่ยน (Exchange Economy) ซึ่งมีส่วนให้ความ
สัมพันธ์แบบศักดินาคือเจ้าที่ดินกับชาวนาคล้อยไปสู่
ระบบเศรษฐกิจพานิชยกรรม¹⁰

1.5 อุดมการณ์หรือรูปการลัดสำนึก

สิ่งที่น่าสนใจในกรณีนี้ก็คือศาสนาประจำชาติ
ของญี่ปุ่น อันได้แก่ศาสนาชินโต ในสมัยการปกครอง
ของโตกุความมีการนำเอาความคิดขงจื้อแนวใหม่ (Neo-
Confucian) มาผสมผสานด้วย และใช้เป็นเครื่องมือ
ในการแบ่งแยกคนตามสถานภาพทางสังคมออกเป็น 4
พวกด้วยกัน คือ ซามูไร ขาวนา ช่าง และพ่อค้า
อย่างไรก็ตาม กลุ่มคนแต่ละพวกนั้นยังอาจที่จะเลื่อน

ชั้นให้สูงขึ้นไปได้ภายในกลุ่มเดียวกัน เช่น จากขาวนา
ไปเป็นเจ้าที่ดิน เป็นต้น¹¹

แต่ที่สำคัญกว่านั้นและถือได้ว่าเป็นพื้นฐานรองรับ
รับความเจริญทางเศรษฐกิจแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้นมาคือ
ระบบการเมือง ลักษณะทางวัฒนธรรมอันเนื่องมาจาก
ศาสนามีส่วนช่วยในการเปิดรับความรู้ใหม่ๆ เป็นอัน
มาก ดังจะเห็นได้จากอัตราการรู้หนังสือของชาวญี่ปุ่น
ในสมัยนั้นว่าสูงเพียงใด¹² Passin ได้กล่าวไว้ตอน
หนึ่งว่า ถ้าพิจารณาจากอัตราการรู้หนังสือของชาว
ญี่ปุ่นในช่วงสมัยนั้นจะเห็นว่ามีความรู้สูงกว่าประเทศที่
กำลังพัฒนาโดยทั่วไป และประเทศในยุโรปบางประ
เทศเสียอีก¹³

2. บั๊จยัภายนอก

การพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงสังคมใดก็ตาม
มักจะต้องพิจารณาถึงอิทธิพลของบั๊จยัภายนอก
ประกอบด้วย กรณีญี่ปุ่นก็เช่นกัน การเปิดประตูรับ
อิทธิพลจากประเทศตะวันตกมีผลทำให้โครงสร้างและ
สถาบันต่างๆ ภายในประเทศมีการเปลี่ยนแปลงไป
อย่างไร สามารถปรับเอา "ความทันสมัย" ไปให้ใช้
เป็นประโยชน์หรือไม่ หรือก่อให้เกิดความขัดแย้งกับ
อิทธิพลภายนอกจนนำไปสู่การตกเป็นเมืองขึ้นหรือ
อาณานิคม ประเด็นเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ต้องการคำตอบ
ทั้งสิ้น

สำหรับกรณีของญี่ปุ่น ถ้าดูจากระดับการพัฒนา
ประเทศที่เกิดขึ้นในระยะเวลาต่อมา จะเห็นว่าญี่ปุ่น
สามารถรับเอาความรู้ วิทยาการและเทคโนโลยีที่ทันสมัย
จากประเทศทุนนิยมตะวันตกไปใช้ ได้เป็นอย่างดี
แน่นอนว่าอาจเนื่องมาจากความจำเป็นเพื่อการอยู่รอด
ของญี่ปุ่นเองที่ต้องเอาตัวรอดให้ได้ภายในระบบทุน

11 S. Tilakaratna อ้างแล้ว หน้า 8

12 ดู S. Tilakaratna อ้างแล้ว ตารางที่ 5 หน้า 69

13 Herbert Passin : *Society and Education in Japan* (New York : Columbia University Press, 1965), อ้างใน S. Tilakaratna, อ้างแล้ว, หน้า 65.

8 ดู S. Tilakaratna "เรื่องเดิม" อ้างแล้ว บทที่ 4 ที่ว่า
ด้วยการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจการเกษตร, หน้า 30-54.

9 ดู สุริชัย หวันแก้ว "เรื่องเดิม", อ้างแล้ว, เชิงอรรถที่ 2
หน้า 3 และหน้า 4-6

10 สุริชัย หวันแก้ว, *เพ็งอ้ง*, หน้า 7

นิยมโลก¹⁴ แต่ที่ต้องพิจารณาต่อไปก็คือ ภายในญี่ปุ่นเองมีความพร้อมระดับหนึ่งหรือไม่

3. บั๊จยัหลัก (Prime Mover)

การกำหนดขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมทางประวัติศาสตร์และมีลักษณะเคลื่อนไหวในขอบข่ายของการเสื่อมสลายที่กล่าวถึงมาแล้วนั้น จำเป็นที่จะต้องถกเถียงกันต่อไปถึงเรื่อง บั๊จยัหลัก (Prime Mover) ที่ผลักดันการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงจากระบบศักดินา

ข้อสังเกตในข้อนี้เป็นเพียงข้อสังเกตในเชิงทฤษฎีเท่านั้น เท่าที่ถกเถียงกันอยู่พอสรุปเรื่องบั๊จยัหลักได้เป็น 2 แนวคิด¹⁵

14 ข้อคิดเห็นในส่วนนี้อาจดูได้จาก สุวินัย ภรณทัส อังแล้ว, หน้า 1-3

15 รายละเอียดเรื่องบั๊จยัหลัก (Prime Mover) นี้จะดูได้จาก Rodney Hilton : *Introduction in "The Transition from Feudalism to Capitalism"* Verso Edition, London, 1978, pp. 26-27.

3.1 บั๊จยัหลักเกิดจากภายนอก ในกรณีของการเสื่อมสลายของระบบศักดินานั้นเกิดจากการสลายตัวของพ่อค้าที่แทรกซึมเข้าไปในระบบศักดินา หรือ

3.2 การปรับตัวของชนชั้นศักดินาเองในการทำการกับผลผลิตส่วนเกินที่เกิดขึ้นและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเทคนิคการผลิตและการปรับสถาบันต่างๆ ของระบบศักดินา ทำให้เกิดระบบการผลิตสินค้าแบบง่าย ๆ (Simple Commodity Production) ขึ้น

สรุป บั๊จยัทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นเรื่องควรจะนำมาประกอบการพิจารณาเพื่อศึกษาเรื่องการเสื่อมสลายของศักดินาญี่ปุ่น ผู้เขียนเห็นว่า ข้อคิดเห็นต่างๆ เหล่านี้อาจใช้ประโยชน์ได้บ้างไม่มากนักต่อการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจสังคม การเมืองของไทยเราในอดีตที่ผ่านมา เพื่อหาข้อสรุปที่ถกเถียงกันอยู่ว่า ประเทศไทยอยู่ในช่วงวิถีการผลิตอะไรกันแน่?

ดำรงรา
นางนพ
นพมาศ
ความช
มากล่าว
สนม เ
แบบพร
แด่วา
ท 2 ก
ในศิลา
พระบา
จะมีเค
วิปาส
โดยตั้ง
เค็จ ๆ ก
รัชกาล